

Магдич Т. *Есе як лінгводидактичний метод формування ключових компетентностей учнів 10-11-х класів на уроках української мови* // Науковий вісник Мукачівського державного університету: серія Педагогіка та психологія, Вип. 2 (8) ' 2018, с.191-193.

Магдич Тетяна Павлівна,
аспірантка
кафедри лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету ім. І Франка

Есе як лінгводидактичний метод формування ключових компетентностей учнів 10–11-х класів на уроках української мови.

Статтю присвячено проблемі формування ключових компетентностей в учнів 10-11-х класів на уроках української мови. Автор охарактеризовує есе як ефективний лінгводидактичний метод формування життєвих компетентностей у комплексі з формуванням предметної компетентності. А також автор показує можливість реалізації трьох основних підходів до навчання української мови (компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований), що реалізуються під час застосування даної форми роботи.

Ключові слова: *якість освіти, компетентності, ключові компетентності, есе, предметна компетентність, лінгводидактичний метод.*

Сучасна українськомовна освіта курсує в західноєвропейський простір і як наслідок – переорієнтування мовних програм та їх змістового наповнення. Це зумовлює розгляд методів, прийомів та засобів під новим кутом зору та впровадження нових видів роботи у процесі навчання.

Постановка проблеми. Актуальність. Сьогоднішнє навчання є компетентнісним, а отже орієнтованим не на засвоєння визначеного обсягу знань, а передусім на пізнання життєвих реалій, у яких ці знання мають значення. Останнім часом підвищується увага до покращення якості освіти і особливо це стосується старшої школи (яка має буди профільною). Молодь, яка опиняється на порозі самостійного життя і потребує вже сформованих умінь та навичок для вирішення життєвих ситуацій, що їх спіткають має бути обізнаною як у конкретних предметних сферах обраних за профілем, так і у

загальножиттєвих поняттях. Тому компетентісний підхід в освіті та у лінгводидактиці зокрема залишається провідним та перспективним. Предметні компетентності вже мають наукове підґрунтя і перебувають під пильним розглядом провідних науковців. На часі детальнішого розгляду потребують ключові компетентності та їх формування у процесі навчання. Саме тому висвітлення та опрацювання основних методів формування ключових компетентностей на уроках української мови у 10-11-х класах є актуальною проблемою часу.

Отже, виникає необхідність детальніше обґрунтувати та віднайти особливі форми роботи у процесі засвоєння ключових компетентностей на уроках української мови, зокрема ефективних методів навчання української мови, які оптимізують процес комплексного формування предметної та ключових компетентностей учнів старших класів. Це питання постає актуальним та потребує розгляду та практичного впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз дидактичної і методичної літератури засвідчує, що проблеми оновлення методики навчання української мови є актуальними і цікавлять багатьох науковців-лінгводидактів (М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Дроздова, С. Караман, О. Любашенко, Л. Мамчур, В. Мельничайко, Л. Паламар, К. Плиско, Г. Шелехова, О. Кучерук, К. Климова та ін.). Предметом їх досліджень є зміст, методи, форми, засоби навчання української та інших мов і професійна підготовка вчителя-словесника. Багато уваги приділено питанням формування мовленнєвих умінь та навичок, предметної (мовно-мовленнєвої та комунікативної) компетентності. Наразі актуальним є проблема виокремлення та систематизації методів, прийомів та засобів формування ключових компетентностей в учнів 10-11-х класів на уроці української мови. Науковці приділяють значну увагу методиці викладання у профільній (старшій) школі, яка перебуває на етапі становлення (С. Караман, О. Савченко, О. Овчарук, Горошкіна, І. Маріуц та ін.). У сфері есеїстики працювало чимало вітчизняних та

закордонних науковців та методистів, це переважно літературознавці та публіцисти (О. Баган, Т. Гундорова, Г. Швець, М. Гнатюк, Н.Мирошкіна та ін.).

Мета статті. Спираючись на сучасні дослідження вітчизняних і зарубіжних мовознавців, літературознавців, дидактів, психологів та лінгводидактів, здійснимо спробу у цій статті охарактеризувати есе як найбільш ефективний метод роботи, спрямований на формування предметної та ключових компетентностей в учнів 10-11-х класів на уроках української мови.

Результати дослідження. Як відомо, появу есе як жанрового різновиду, учені пов'язують із працею французького філософа Мішеля де Монтеня "Essai" (1580), що в перекладі А. Перепаді українською мовою отримала назву "Проби", в інших перекладах – "Досліди" або "Спроба". Висвітлюючи жанрові особливості, Монтень говорив про свою працю так: "Я вільно висловлюю свою думку про всі предмети, навіть про ті, що може перевищують мою тямку і зовсім не на мої зуби.[1, с.98].

Підвищений інтерес до есею у лінгводидактиці пояснюється не лише євроінтеграцією сучасної освіти, а також і тим, що цей вид роботи (написання есе) дає змогу реалізувати дитино центричний підхід в освіті, за допомогою своєї жанрової особливості – «вільної природи» текстового матеріалу; компетентнісний підхід за допомогою своєї проблемно-тематичної розмаїтості, діяльнісний підхід – мовно-мовленнєвим втіленням будь-якої теми уроку.

Серед низки опрацьованої наукової, педагогічної та методичної літератури вважаємо доцільним виокремити есе як один із ефективних методів розвитку мовно-мовленнєвих умінь та метод формування ключових компетентностей на уроках мови.

На сьогодні точиться дискусія серед філологів щодо дефініції та жанрових особливостей есе, можливо, це пов'язано з так званою «вільністю форми». Останнє визначення звучить так. "Есе – це синкретичний жанр, який функціонує у філософії, публіцистиці, літературній критиці художній літературі, втілений у змісті та формі, що базується на художній проекції авторської концепції з високою жанровою валентністю і типологічною нестабільністю" [7, с. 11].

У методичних рекомендаціях щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році зазначено, що есе – це самостійна творча робота, особливістю якої є індивідуальний характер бачення проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу [4, с.93].

Есе розглядають у декількох аспектах: літературознавчих, загально педагогічних, психолінгвістичних та лінгводидактичних. Науковці-дидакти, приборчники інтерактивного навчання, есе розглядають як найбільш ефективний метод і прийом рефлексії у процесі розвитку критичного мислення [5, с.41-42]. Вчені-психологи та педагоги стверджують, що саме цей вид роботи на уроці є важливий для розвитку особистості загалом, бо включає до свого арсеналу важливі напрямки розвитку, такі як: розвиток креативного мислення, розвиток критичного мислення, розвиток мовно-мовленнєвої сфери, формування інтересу та мотивації [5, с.42]. У лінгводидактиці застосування такого прийому навчання української мови як есе сприятиме розвитку не лише зв'язного мовлення, а й лінгвокреативності та активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів 10-11-х класів та підвищує інтерес до предмета, а також дає змогу втілити професійне спрямування на уроці.

Розглядаючи есе у різних аспектах та зважаючи на опрацьовані джерела, варто зазначити, що застосування есе на уроках української мови у старшій профільній школі сприятиме формуванню таких вмінь та здатностей, що корелюють до ключових компетентностей, а саме: уміння спілкуватися державною мовою, чітко формулювати думку, визначати і будувати гіпотези (математична компетентність), уміння діяти за алгоритмом, критично мислити і критично ставитись до інформації (інформаційно-цифрова компетентність), уміння користуватися різними джерелами інформації, працювати в парі, групі, визначати мету і цілі власної діяльності, аналізувати життєву ситуацію, запропоновану в темі есе, застосовувати мовно-мовленнєві знання для формулювання власних пропозицій, рішень, ви явлення лідерських якостей (підприємницька компетентність) та інші важливі вміння.

Загальноєвропейськими рекомендаціями, новою навчальною програмою з української мови для 10-11-х класів (рівень стандарту), методичними рекомендаціями щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році визначено есе як вид фронтального та індивідуального контролю у старших класах.

Аналізуючи досвід застосування есе на уроках з мови, методисти залежно від вимог та структури есе розрізняють вільне та формальне. Вільне есе (5-10 хвилин і 10-15 хвилин) рекомендують застосовувати на різних етапах уроку (ціле визначення, закріплення, рефлексії). Формальне у свою чергу поділяємо на: інформаційне есе (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис); критичне; есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз) [4, с. 93]

В інших джерелах знаходимо іншу класифікацію – 4 форми есе:

- самостійна творча робота із запропонованої теми (у формі домашньої роботи);

- 30-хвилинна контрольна робота;

- вільний твір (10-15 хвилинний вільний твір) для закріплення й опрацювання нового матеріалу;

- 5-10 хвилинний твір з метою проведення підсумку уроку [2]

У вітчизняній лінгводидактичній практиці ми зустрічаємо аргументативне есе або так зване власне висловлювання під час проходження учнями-випускниками державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Це один із варіантів формального есе, яке має певну структуру та вимоги до оформлення і має на меті перевірити сформовані мовні, мовленнєві та комунікативні уміння та навички учнів.

Також лінгводидакти розглядають есе як вид роботи з розвитку зв'язного мовлення. Але новою навчальною програмою з української мови не передбачено окремих уроків з розвитку зв'язного мовлення, ці види роботи мають бути присутніми на кожному уроці. Тому вважаємо, що есе і є

ефективним методом оптимізації процесу комплексного формування мовно-мовленнєвої та ключових компетентностей учнів старших класів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, зважаючи на інтегрований підхід сучасної науки і освіти, актуальність та недостатню наукову дослідженість методів формування ключових компетентностей на уроках української мови в учнів 10-11-х класів, аналізуючи нормативну освітянську базу, наукову та методичну літературу можемо зробити висновок, що есе є ефективний та особливий вид мовленнєвої роботи, що реалізує комплексний підхід до формування предметної (мовно-мовленнєвої) та життєвих (ключових) компетентностей в учнів старших класів. Окрім того, обов'язковою умовою є професійна спрямованість навчальної діяльності учнів 10-11-х класів. Подальшого дослідження потребує питання технології застосування есе на уроках української мови в існуючих та пропонуваніх різновидах, практичне впровадження та апробація результатів дослідження.

Список використаних джерел

1. Гнатюк М.М. Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики.// Вісник Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка. Літературознавство. – №5. – 2015. С.96-104
2. Горобченко І.В. Методика написання есе .[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://www.slideshare.net/reedbok/ss-69984741>
3. Маріуц І. Підтримка розвитку ключових компетентностей у країнах європейського союзу // Вісник Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка. Педагогіка. – № 2(6). – С. 52-55
4. Методичні рекомендації щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році // Дивослово. – 2018. - № 7-8. – С. 93-94.
5. Навчаємо мислити критично: [посібник для вчителів] / автори-укладачі О.І.Пометун, І.М.Сущенко. – Д.: ЛІРА, 2016.- 144с.
6. Навчальна програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання 10-11 (рівень стандарту) [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – К.: МОН України, 2017. – 42 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
7. Нестеренко Ю.В. Сучасна українська есеїстика: жанрові трансформації. – Автореф. к. філол. н. – 10.01.06 (теорія літератури). – К.: Логос, 2014. – 18 с.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – К.: МОН України, 2016. – 40 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>

9. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К. І. С., 2003. – С. 13–42.
 10. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 34–45.
1. Gnatyuk M.M. Zhanrovo-tematy`chna parady`gma suchasnoyi eseyisty`ky`.// Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im..T.G.Shevchenka. Literaturoznavstvo. – #5. – 2015. S.96-104
 2. Gorobchenko I.V. Metody`ka napy`sannya ese .[Elektronny`j resurs].– Rezhy`m dostupu: <https://www.slideshare.net/reedbok/ss-69984741>
 3. Mariucz I. Pidtry`mka rozvy`tku klyuchovy`x kompetentnostej u krayinax yevropejs`kogo soyuzu // Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im..T.G.Shevchenka. Pedagogika. – # 2(6). – S. 52-55
 4. Metody`chni rekomendaciyi shhodo vy`kladannya ukrayins`koyi movy` u 2018/2019 navchal`nomu roci // Dy`voslovo. – 2018. - # 7-8. – S. 93-94.
 5. Navchayemo my`sly`ty` kry`ty`chno: [posibny`k dlya vchy`teliv] / avtory`-ukladachi O.I.Pometun, I.M.Sushhenko. – D.: LIRA, 2016.- 144s.
 6. Navchal`na programa z ukrayins`koyi movy` dlya zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv z ukrayins`koyu movoyu navchannya 10-11 (riven` standartu) [Elektronny`j resurs] / Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrayiny`. – K.: MON Ukrayiny`, 2017. – 42 s. – Rezhy`m dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
 7. Nesterenko Yu.V. Suchasna ukrayins`ka eseyisty`ka: zhanrovi transformaciyi. – Avtoref. k. filol. n. – 10.01.06 (teoriya literatury`). – K.: Logos, 2014. – 18 s.
 8. Nova ukrayins`ka shkola. Konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly` [Elektronny`j resurs] / Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrayiny`. – K.: MON Ukrayiny`, 2016. – 40 s. – Rezhy`m dostupu: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
 9. Ovcharuk O. V. Kompetentnosti yak klyuch do onovlennya zmistu osvity` // Strategiya reformuvannya osvity` v Ukrayini: Rekomendaciyi z osvith`oyi polity`ky`. – K. : K. I. S., 2003. – S. 13–42.
 10. Savchenko O. Ya. Uminnya vchy`ty`sya yak klyuchova kompetentnist` zagal`noyi seredn`oyi osvity` // Kompetentnisny`j pidxid u suchasnij osviti: svitovy`j dosvid ta ukrayins`ki perspekty`vy` / za zag. red. O. V. Ovcharuk. – K. : K.I.S., 2004. – С. 34–45.

Статья посвящена проблеме формирования ключевых компетентностей у учеников 10-11-х классов на уроках украинского языка. Автор охарактеризовуе эссе как эффективный лингводидактический метод формирования жизненных компетентностей в комплексе с формированием предметной компетентности. А также автор показывает возможность реализации трех основных подходов к учебе украинского языка (компетентнисний, діяльнісний, личностно орієнтований), что реализуются во время применения данной формы работы.

Ключевые слова: качество образования, компетентности, ключевой компетентность, эссе, подвластная компетентность, лингводидактический метод.

Magdich Tetyana Pavlo,
graduate student of department of lingvometodiki and culture of professional speech of the
Zhytomyr state university the name of And Franco

Ese as a lingvodidaktichniy method of forming of key kompetentnostey students of 10–11th classes on the lessons of Ukrainian.

Leaning on modern researches of domestic and foreign linguists, literary critics, didaktiv, psychologists and lingvodidaktiv, executable attempt in this article to describe an essay as most effective method of work, directed on forming of subject and key kompetentnostey for the students of 10-11th classes on the lessons of Ukrainian. The article is devoted the problem of forming of key kompetentnostey for the students of 10-11th classes on the lessons of Ukrainian. Author of okharekterizovue essay as an effective lingvodidaktichniy method of forming of vital kompetentnostey in a complex with forming of subject competence. And also an author shows possibility realization of three basic going near the studies of Ukrainian (kompetentnisniy, diyal'nisniy. personality oriented), that realized during application of this form of work. Essays examine in a few aspects: study of literature, in general lines pedagogical, psycholinguistic and lingvodidaktichnikh. Research workers-didakti, supporters of interactive studies, essay, examine as the most effective method and reception of reflection in the process of development of critical thought. Also lingvodidakti examine an essay as type of work from development of the coherent broadcasting. But from Ukrainian it is not foreseen a new on-line tutorial separate lessons from development of the coherent broadcasting, these types of work must be present on every lesson. Consider therefore, that an essay and is by the effective method of optimization of process of the complex forming lingually-vocal and key kompetentnostey students of higher forms.

Consequently, because of computer-integrated approach of modern science and education, actuality and insufficient scientific doslidzhenist'metodiv forming of key kompetentnostey, on the lessons of Ukrainian for the students of 10-11th classes, analysing a normative elucidative base, can do scientific and methodical literature, that an essay is the effective and special type of vocal work which will realize a conclusion complex approach to forming of subject (lingually-vocal) and vital (key) kompetentnostey for the students of higher forms.

Keywords: quality of education, competence, key a competence, essay, subject competence, lingvodidaktichniy method.

...